

Hoe een joodse advocaat ten onrechte de schuld kreeg van het verraad van Anne Frank - met €100.000 subsidie van de gemeente Amsterdam

Posted on 17 januari 2026 by Willy Hemelrijk

Onlangs is bij Just Publishers eindelijk de volledig herziene editie verschenen van [*Vogelvrij. De jacht op de joodse onderduiker*](#). En dat terwijl de schrijver, Sytze van der Zee, de vroegere hoofdredacteur van *Het Parool*, al ruim een jaar geleden is overleden. Hij heeft bijna tot zijn dood in november 2024 – zelfs in zijn ziekenhuisbed met zijn laptop op schoot – aan de heruitgave van dit boek uit 2010 gewerkt.

Ik zou u hier niet op deze heruitgave wijzen, ware het niet dat die plotseling blijkt aan te haken bij de actualiteit: *De Telegraaf* meldde vorige week dat de gemeente Amsterdam als een soort boetedoening 144.000 euro gaat bijdragen aan een

biografie van de Joodse notaris Arnold van den Bergh. En juist die notaris is de reden dat Van der Zee zo hard aan de heruitgave van zijn boek werkte. De nieuwe inleiding van *Vogelvrij* heeft hij helemaal gewijd aan de in zijn ogen zeer onterechte beschuldiging aan het adres van die notaris, als zou die de verrader van Anne Frank zijn geweest.

In de nieuwe inleiding van het boek beschrijft Van der Zee in twintig pagina's gedetailleerd hoe hij werd uitgenodigd om mee te werken aan een schimmig onderzoeksproject dat eindelijk voor eens en voor altijd moest gaan duidelijk maken wie Anne Frank verraden had. Van der Zee heeft de onderzoekers toegang gegeven tot zijn uitgebreide archief over Anne Frank, maar hij voelde al snel aan dat die verrader er voor het welslagen van het project coûte que coûte moest komen.

Van alle blaam gezuiverd

Na een paar jaar stilte van de kant van de onderzoekers verscheen tot Van der Zee's verbazing in 2022 plotseling *Het verraad van Anne Frank* en daarin werd notaris Van den Bergh als de verrader opgevoerd. Er zat in het project onder meer 100.000 euro onderzoekssubsidie van de gemeente Amsterdam en het boek was bij verschijning al vertaald in 22 talen: Japans, Russisch, Pools, noem maar op. Het werd wereldwijd een bestseller.

Van der Zee's *Vogelvrij* is nu nog net op tijd verschenen om gedetailleerd de redenen bloot te leggen waarom de gemeente Amsterdam later het boetekleed heeft aangetrokken en nu nog eens 144.000 euro aftikt, dit keer om in een biografie notaris Van den Bergh van alle blaam te zuiveren. De in *Het verraad van Anne Frank* geuite beschuldigingen bleken namelijk kant noch wal te raken en de nabestaanden van de notaris waren onthutst. Uitgeverij Ambo Anthos besloot de Nederlandse uitgave van het boek uit de handel te nemen en bood verontschuldiging aan, maar ja, wereldwijd bleef het in al die vertalingen gewoon leverbaar. Ook de biografie van Van den Bergh, waarvoor overigens nog niet eens een schrijver is aangewezen, zal daar weinig aan veranderen.

Onverdraaglijk verraad

Dat het ruim een jaar heeft geduurd voor *Vogelvrij* verscheen, is geheel aan mij te wijten. Ik heb het boek geredigeerd. Van der Zee was al overleden en ik kon dus niks meer vragen en weinig meer veranderen aan zijn manuscript, behalve wat

zinnen fatsoeneren en typefouten corrigeren. Dat had niet veel tijd hoeven kosten. Maar ik kon dat 400 pagina's tellende boek haast niet verdragen. Hoe graag ik ook over moordzaken lees en in *true crime*-series met genoeg de zoektocht naar de dader volg, het valt me heel zwaar om mij met oplichters bezig te houden. Ik kan bijvoorbeeld niet naar die programma's van Kees van der Spek kijken. De gewiekstheid waarmee ogenschijnlijk volkomen normale mensen hun medemens om de tuin leiden, staat mij te zeer tegen. En dat is nu net waar *Vogelvrij* bijna 400 pagina's lang over gaat.

Alleen de nieuwe inleiding gaat niet over sluwe verraders (nou ja, toch ook over een soort oplichters, namelijk de mensen van dat Anne-Frank-onderzoeksproject), en ook het laatste hoofdstuk heeft een ander onderwerp. In dat laatste hoofdstuk, 'In retrospectief' geheten, bijt Van der Zee van zich af en doet hij uitgebreid uit de doeken hoe hij in 2010 werd bekritiseerd na verschijning van de eerste editie van *Vogelvrij*.

Ter opfrissing van het geheugen: Van der Zee is de zoon is van een NSB'er. Daar heeft hij ook een boek over geschreven, een bestseller: [Potgieterlaan 7](#). In *Vogelvrij* neemt Van der Zee verraders onder de loep die in de oorlog Joden hebben aangegeven bij de Duitsers. Hij heeft daartoe allerlei oorlogsarchieven doorzocht, onder andere het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR), dat sinds 2025 ook digitaal te raadplegen is voor gewone mensen.

Van der Zee heeft vele weken doorgebracht in het Nationaal Archief in Den Haag om de papieren te doorzoeken. Bij zijn zoektocht stuitte hij regelmatig ook op gegevens over Joden die andere Joden hadden aangegeven en daarvoor na de oorlog waren veroordeeld. Dit intrigeerde hem zo dat hij uiteindelijk deel drie, ruim een derde van het boek, wijdt aan Joden die Joden hebben verraden. Dat is hem in 2010 door veel mensen niet in dank afgenomen. Die vonden het geen pas geven om zoveel aandacht te besteden aan foute Joden, en al helemaal omdat Van der Zee zelf de zoon van een NSB'er was. Ik ga die kritiek hier niet onderuithalen. In deze nieuwe editie heeft Van der Zee dat varkentje zelf uitstekend gewassen. Met naam en toenaam noemt hij de mensen door wie hij zich onterecht aangevallen voelde.

Behalve het eerste en het laatste hoofdstuk vond ik het boek dus een marteling om te lezen. Al dat vreselijke verraad, al die wanhopige Joden die met hun kindertjes op de arm dachten naar een nieuw onderduikadres te gaan en dan in de val liepen, het

was onverdraaglijk. Eigenlijk wil ik niets meer over de Jodenvervolging horen.

Toch ben ik heel blij dat Van der Zee dit afschuwelijke boek heeft geschreven. Meer nog dan struikelstenen is het een monument voor alle vermoorde mensen die erin voorkomen. Foto's zijn niet in het boek opgenomen, maar *on line* heb ik al die slachtoffers nagezocht op joodsmonument.nl www.joodsmonument.nl (had ik natuurlijk beter niet kunnen doen, want het maakte het allemaal nog veel erger). Van veel mensen vond ik daar foto's. Vaak met hun kinderen erbij. Ach Jezus. Van der Zee heeft ze allemaal heel nauwkeurig met voornamen erbij genoteerd in zijn boek, zodat je ze gemakkelijk digitaal kunt opzoeken.

Foute mensen in het wild

Tijdens het lezen realiseerde me ook voor het eerst dat we, zeker tot het eind van de vorige eeuw, zomaar tegen mensen aan konden lopen die heel erg fout waren geweest in de oorlog; en ook dat veel andere mensen in hun omgeving dat toen natuurlijk nog gewoon wisten, ook al was er toen geen internet. Ik heb daar in mijn jeugd maar twee keer iets van meegekregen.

De eerste keer was toen mijn vader in de jaren zestig van de ene op de andere dag niet meer naar zijn stamcafé bij ons in Amsterdam-West toe wilde, omdat hij toen pas gehoord had dat de cafébaas fout was geweest in de oorlog. En de tweede keer was in diezelfde periode. Iemand bleek Schaap te heten en toen mijn vader die naam hoorde, mompelde hij achter zijn hand tegen mijn moeder iets over fout in de oorlog. Nu kwam ik in *Vogelvrij* die foute Schaap tegen, politiemann Pieter Schaap, en ik vroeg mij af of dat die man was die ik als kind gezien had, die man van wiens naam mijn vader geschrokken was. Maar nee, politiemann Pieter Schaap is een van de weinige mensen die na de oorlog de doodstraf heeft gekregen en aan wie die straf ook daadwerkelijk is voltrokken.

Achteraf blijkt dat wie niet bekende een veel grotere kans had om het er levend af te brengen. Schaap had direct na zijn arrestatie bekend en alles verteld. Net als de Joodse Ans van Dijk, die Van der Zee aanmerkt als mogelijke verraadster van Anne Frank. Ans van Dijk is geëxecuteerd voordat Anne Franks dagboek het Achterhuis wereldberoemd maakte. Van Dijk had zo ontelbaar veel zaken opgebiecht, soms zonder specifiek te zijn, dat de familie Frank daar best tussen gezeten kan hebben.

Van Dijk en Schaap mogen dan geëxecuteerd zijn, toch is het opvallend hoe

vergevingsgezind het Nederlandse rechtssysteem na die verschrikkelijke bezetting is geweest. Wat een keurig land. Hoofdstukken lang doet Van der Zee uit de doeken wat al die verraders voor vreselijks hebben gedaan en dan sluit hij het hoofdstuk af met hun veroordeling. Doodstraf, decennia van opsluiting, maar uiteindelijk werd dat allemaal bijna nooit uitgevoerd. De doodstraf werd bijvoorbeeld in hoger beroep omgezet in 20 jaar cel na onderzoek door een psychiater die de verrader 'verminderd toerekeningsvatbaar [vond] uit hoofde van een infantiele gepsychoptiseerde structuur'. En dan liepen die gewiekste verraders in de jaren vijftig weer vrij rond. Van der Zee zet er dan elke keer bij hoe lang ze daarna nog ongemoeid in Nederland hun leven hebben kunnen leiden. Sommigen tot diep in deze eeuw.

Vrouwelijke charme

Wat me ook opviel: steeds weer vrouwen die hun charme in de strijd gooiden en zo heel wat mannen erbij laptten, ook de meest succesvolle verzetsmensen, mannen die vaak al jaren uit handen van de Duitsers hadden weten te blijven. Die vrouwen hadden met de een na de ander een relatie, en de naïviteit van die verzetsmensen springt echt in het oog. Het lijkt soms wel een slecht filmscenario.

Nog iets noemenswaardigs. Het duurde lang voordat ik de link legde. Van der Zee legt het niet uit, maar veel van de geheim agenten van de Duitsers, veel van die verraders dus, kregen telkens uit veiligheidsoverwegingen een nieuwe woning toegewezen door hun Duitse broodheren, wanneer hun vorige adres bekend dreigde te raken bij het verzet. Die verraders verhuisden dan bijvoorbeeld naar de Michelangelostraat, de Stadionweg, de Beethovenstraat. Allemaal dure straten in Amsterdam-Zuid. Toe maar, dacht ik terwijl ik het las, het kon niet op blijkbaar. Pas na een hele tijd besepte ik dat het om de huizen ging waaruit de Joodse bewoners waarschijnlijk onlangs waren weggevoerd. De verraders kwamen in een gespreid bed.

Namenregister

Nog een laatste verzoek. Mocht u ondanks deze recensie het boek gaan lezen (let op, de herziene uitgave bij Just Publishers, anders zit u met de oude versie uit 2010 van De Bezige Bij en daar staan die nieuwe inleiding en verantwoording achterin niet in), doe mij dan een plezier en raadpleeg af en toe het namenregister. Ik vond dat al die namen, als die slachtoffers, vindbaar moesten zijn, als in een naslagwerk.

De nabestaanden (ach God, heel veel van die slachtoffers hebben helemaal geen nabestaanden) moeten hun familienaam kunnen opzoeken zonder het hele boek te hoeven lezen.

Iedereen heeft de mond vol van *Artificial Intelligence*. Dus ik dacht: een druk op de knop en ik laat de computer het namenregister maken. Dat kon niet. Een register kan hij wel maken, die computer, heel netjes met kolommen en paginanummers, maar dan staan bijna alle woorden uit het boek erin. Want de computer kan nog geen namen herkennen. Dus ik heb dat register, net als vroeger, helemaal handmatig gemaakt. Ik hoop zonder fouten. Mocht u toch een fout vinden, wilt u mij daar dan niet op wijzen. Er komt vast geen tweede druk.

Sytze van der Zee: [Vogelvrij. De jacht op de joodse onderduiker](#), Just Publishers, 440 pagina's, € 27,99.

Wynia's Week verschijnt 156 keer per jaar en wordt **volledig mogelijk gemaakt** door de donateurs. Doet u mee, ook in het nieuwe jaar? [Doneren kan zo](#). **Hartelijk dank!**